

Mitt hem – din arbetsplats

Tillvägagångssätt och reflektioner från en
FoU-cirkel

Mariella Niemi
2004

Cirkeldeltagare:

Nasrin Arbabzadch, Ulla Arvidsson, Lotta Forslind, Marie-Louise
Hultman, Karin Jonasson, Houda Jouini, Gunilla Klaren, Leena
Koskenkorva, Lisa Lundgren, Anki Petersson, Sedigheh Rasouli,
Ulrika Vinblad

Inledning

Det var lite omsvängande att ta emot hjälp i hemmet första gången. Det blev ett nytt liv...

Pelle¹, en man i 88-årsåldern ser tillbaka på den första tiden då hemtjänsten klev in över tröskeln till hans hem och den, som han själv säger, *omsvängande* känslan av att behöva ta emot hjälp. Pelle har nu haft hjälp i sitt hem i cirka tre, fyra år. Pelles hem är inte enbart en bostad utan har flera olika funktioner, han skapar sina vanor och rutiner som inger trygget och vi känner väl alla till uttrycket *mitt hem är min borg*. Vad kan vi lära oss av att ta del av hjälptagares syn på hur det är att ta emot stöd, omsorg eller vård i sitt hem? Och hur kan arbetet utvecklas utifrån denna kunskap?

Utifrån ovanstående frågeställningar beslöt FoU i Väst/GR hösten 2003 att genomföra en FoU-cirkel med personal som arbetar i någon annans persons hem. FoU-cirkeln bestod av tolv deltagare som arbetar inom skilda verksamheter, med äldre och yngre personer med olika slags funktionshinder, inom Göteborgs och Kungälvskommuner. Denna dokumentation syftar i första hand till att presentera och sprida tillvägagångssättet och deltagarnas reflektioner från FoU-cirkeln *Mitt hem – din arbetsplats* till intresserade personer som just arbetar i någon annans hem och till verksamhetsansvariga inom sådana verksamheter.

Bakgrund

Genom en rad olika handikapp- och vårdpolitiska reformer där begreppen normalisering, avinstitutionalisering och självbestämmande är centrala, har vård- och omsorgsmottagare och deras anhörigas röster fått en mer framträdande roll. Idag ligger inte heller tyngden på att vara *patient* utan på att vara *medborgare* och många människor får sina vård- och hjälpbehov i de egna hemmen.

Kommunerna har under lång tid haft huvudansvaret för att ge behövande äldre omsorg och service i olika former. Genom Ädelreformen 1992, har kommunerna ett samlat ansvar för äldres vård och omsorg. Kommunernas ansvar utgår såväl från Hälso- och sjukvårdslagen (HSL) som från Socialtjänstlagen (SoL).

I januari 1994 infördes Lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade (LSS) som bygger på den tidigare Omsorgslagen. Några nya viktiga områden i LSS är att den inte enbart riktar sig till personer med utvecklingsstörning utan även till personer med andra funktionshinder, som har omfattande behov av stöd och service. Personer som berörs är:

1. personer med utvecklingsstörning och personer med autism eller autismsliknade tillstånd
2. personer med betydande och bestående begåvningsmässigt funktionshinder efter hjärnskada i vuxen ålder, föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom
3. personer med andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionshinder som uppenbart inte beror på normalt åldrande, om dessa är stora och förorsakar

¹ Namnet är fingerat.

betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd och service.

Genom psykiatrireformens genomförande i januari 1995, blev kommunerna betalningsansvariga för personer som vårdats inom den slutna psykiatriska vården och som bedöms som medicinskt färdigbehandlade. Kommunernas huvudansvar för boende och sysselsättning har genom reformen tydliggjorts. De psykiatriska sjukhusen har ersatts med stöd i eget boende, gruppboenden eller andra former av stöd (Brusén & Hydén 2000). Ovanstående reformer och lagstiftningar har alltså möjliggjort att det egna hemmet har blivit en arena för hjälpinsatser av olika slag. Den medicinsk- tekniska utvecklingen möjliggör också allt mer avancerad sjukvård i hemmet.

Tillvägagångssätt

Syftet med cirkeln var att deltagarna genom intervjuer skulle ta del av människors syn på hur det är att ta emot stöd, omsorg eller vård i sitt hem. Att göra intervjuerna och dessutom vara delaktig i hela den Forskningsprocess som kan leda till ett möjligt Utvecklingsarbete (eller personlig Utveckling) var en tanke som FoU i Väst/GR ville pröva. Vi träffades i FoU-cirkeln under sju tillfällen från november 2003 till juni 2004 samt under en uppföljningsträff i september 2004. Därtill har några representanter ur cirkeln berättat om sitt cirkelarbeta under ett seminarium samma månad. Totalt blev det nio sammankomster. Upplägget för träffarna bestod av:

■ 1. Introduktion och teoretisk plattform

Deltagarna fick i uppgift att läsa rapporten *Hemmet som omsorgens arena* (Sörensdotter 2001) som en gemensam plattform för diskussioner i det fortsatta arbetet i cirkeln.

■ 2. Utarbetande av temafrågor och frågeguide

En frågeguide och temafrågor utarbetades av deltagarna själva utifrån deras specifika vardagsverklighet med arbete i andra människors hem. Cirkeldeltagarna hade många frågor som de gärna ville ha svar på. Som inspirationskälla har deltagarna använt sig av en samtalsguide utformad av Asplind & Westberg (2000) som används i metodutveckling av familjehemsarbete i Karlstad.

■ 3. forts. från föregående samt samtalsmetodik (rollspel)

Deltagarna tränade sig i samtalsmetodik och genomförde rollspel som förberedelsearbete i att gå ut och göra enskilda intervjuer. Intervjupersonerna valdes ut på respektive arbetsplats av arbetskamrater till cirkeldeltagarna. Vi var överens om att cirkeldeltagarna inte skulle intervju någon av sina egna hjälptagare utan de blev tilldelade andra hjälptagare genom arbetskamrater i samma arbetskrets. Innan intervjuerna genomfördes informerades hjälptagarna om syftet med projektet. De gav också ett skriftligt samtycke till att delta i projektet. De fick information om:

- projektets syfte och upplägg
- att deltagandet i projektet är frivilligt och att det när som helst kan avbrytas

- att uppgifter som lämnas är konfidentiella och att de inte kommer att användas för annat syfte än för projektet
 - att resultatet kommer att presenteras på ett sådant sätt att deltagarna inte är identifierbara
 - att intervjuaren förbinder sig att skriva under det avtal som gäller tystnadsplikt i de kommunala förvaltningarna.
- *4. Bearbetning av utskrivna intervjuer*
Genomförandet av de bandinspelade intervjuerna skedde mellan de fastlagda träffarna i FoU-cirkeln. De genomförda intervjuerna skrevs ut av respektive intervjuare och även detta skedde utöver de fastlagda träffarna i cirkeln. Intervjuerna kodades från A till I och bearbetas därefter i cirkeln av deltagarna gemensamt. Resultaten har sedan sammanställts av deltagarna och cirkelledaren.
- *5. forts. bearbetning av utskrivna intervjuer*
- *6. Vad har vi lärt oss?*
Att använda intervjuer som en metod i sitt arbete och själva resultaten av intervjuerna diskuterades och bearbetades utifrån de reaktioner som väcktes av deltagarna i cirkeln.
- *7. Presentation för chefer samt diskussion kring hur man kan gå vidare*
Cirkeldeltagarnas chefer bjöds in för en diskussion kring metoden att göra intervjuer och cirkeldeltagarna redovisade sina reflektioner för dem på olika sätt.
- *8. Uppföljningsträff och förberedelser inför redovisning på ett öppet seminarium*
- *9. Rollspel och delgivande av reflektioner på seminarium*
- *10. Dokumentation*
Cirkelledaren har haft ansvar för dokumentationen kring arbetet i cirkeln och denna dokumentation är en beskrivning av arbetet från densamma. Cirkeldeltagarna och cirkelledaren har skrivit ner reflektioner kring arbetet under rubriken *Deltagarnas och cirkelledarens erfarenheter från cirkeln*. Dokumentationen i sin helhet innehåller ingen djupare analys av själva intervjuaren utan visar exempel på frågeställningar och svar i intervjuer som har bearbetats till temaområden och cirkeldeltagarnas reflektioner kring några av svaren och reflektioner om att göra intervjuer som en del i arbetet. En analys av arbetet skulle kunna vara ett nästa steg för att få en djupare förståelse av hur det kan vara att ta emot hjälp i sitt hem.

Resultat från intervjuerna

De intervjuade var tre män i åldrarna 57, 62 och 88 år och sex kvinnor i åldrarna 38, 53, 54, 59, 61 och 83 år. Samtliga av männen var ogifta. Bland kvinnorna var tre gifta, en var skild och två var ogifta. De intervjuade har olika lång erfarenhet av att ta emot hjälp och stöd i sitt hem. Det varierade från att ha haft hjälp omkring åtta månader till att ha haft hjälp i hemmet i omkring 30 år.

Sammanställning av intervjupersonernas kön, ålder samt hjälptid utifrån hur de kodades från A till I.

	Kön	Ålder	Tidsperiod med hjälp (ca)
A	K	59	30 år
B	K	38	15 år
C	M	59	1 år, 4m
D	M	88	3-4 år
E	K	61	23 år
F	K	84	8 månader
G	K	54	2 år
H	M	57	2 år
I	K	53	2 år

Nedan exemplifieras olika svar från hjälptagarna utifrån olika teman som *Hemmet som arena för hjälpinsatser*, *Personalen*, *Tillgängligheten och bemötandet*, *Rullatorer, kryckor och handskar*, *Nätverket* samt *Om att bli intervjuad och att bli lyssnad på...*².

Hemmet som arena för hjälpinsatser

För de flesta hjälptagarna var det omvälvande och svårt att behöva ta emot hjälp i sitt hem första gången.

A: *Det är inget vidare... På sätt och vis är det bra att det finns men det är synd att man behöver det. Det är klart det är jobbigt... Det beror nog också mycket på hur den personen är som kommer...*

D: *Det var lite omsvängande att ta emot hjälp i hemmet första gången. Det blev ett nytt liv...*

E: *Det kändes inte bra att ta emot personal i mitt hem första gången. Eftersom jag är van vid att klara mig själv, så kändes det väldigt konstigt att andra hjälper mig.*

För några andra framstod det inte som lika omvälvande;

F: *Det var bara positivt, jag har aldrig haft någon negativ erfarenhet av det.*

G: *Ja, om jag ska vara ärlig så vet jag inte det för jag var tydligen så dålig... sen så tycker jag att det inte har varit något problem alls...*

H: *Att få hjälp av hemtjänst är inga problem alls för mig...*

På frågan om man anser att man får den hjälp man är i behov av uppgav flertalet att det fungerar något så när bra.

² Frågeguiden finns som bilaga för den som är intresserad av vilka frågor som ställdes i sin helhet.

C: Ja det kan man väl säga det är bra att få hjälp hemma, jag får städad, diskat, det ena och det andra och man får prata med personalen.

E: För tillfället, ja. Jag får hjälp som jag är i behov av. Det är bra att jag får ta emot hjälp här hemma för att jag vet precis hur jag vill ha saker och ting, men det blir inte alltid gjort på mitt sätt.

Flertalet av personerna känner sig nöjda medan någon inte tycker sig ha haft något val. Att det inte alltid upplevs så lätt att ta emot hjälp i hemmet speglar följande citat;

A: det är någon person som jag inte behöver förklara så mycket för, och det är ofta åldersmässigt någon som förstår ungefär vad man brukar göra i ett hem och få den hjälpen och sen är det bra om dom inte kommer två samtidigt för det är himla jobbigt.

I det stora hela har de intervjuade inga synpunkter på vad som skulle kunna bli bättre utan tycker att det är bra. Någon uppger att hon/han inte vill upprepa saker från en gång till en annan. När det gäller upplevelsen av hur integriteten påverkas av att ta emot hjälp i sitt hem visar svaren i stort på vissa svårigheter som att det upplevs som en konstig situation i början men att man vänjer sig. Ibland kan det handla om intima situationer som kan kännas obekväma.

I: Ja, man vänjer sig. I början tyckte jag att det var lite jobbigt när man skulle ha hjälp att klä sig. Man kände sig som en liten bäbis. Men, nej jag tycker nog att det är bra. Jag känner inte så där att de, ånej, nu kommer de igen, usch! Det gör man inte.

Övervägande delen av de intervjuade personerna känner sig inte rädda, oroliga eller otrygga då de får hjälp i sitt hem. Rädsla för att personalen gör sönder något i hemmet kan förekomma eller att man känner sig lite rädd av andra skäl.

F: Ja, trygg och tacksam

D: Jag är lite osäker med balansen, lite rädd har jag väl blivit ...

Personalen, tillgängligheten och bemötandet

Att få hjälp på tider som man själv önskar och är i behov av är naturligtvis önskvärt och något att sträva efter. En övervägande del av hjälptagarna anser att de får detta. Det är dock inte alltid som man tycker att tiderna överrensstämmer med hur man skulle vilja ha det, men i det stora hela är hjälptagarna nöjda med tiderna.

A: Eftersom jag bestämmer tiderna själv så har jag lite oregelbundna tider så jag tycker det stämmer med så jag vill ha det.

D: Ibland när man var utan hjälp så en söndag kunde man ha sovmorgon men det går inte nu.

De flesta av de intervjuade anser att det inte är några svårigheter att komma i kontakt med personalen. Att det är bra med telefonsvarare framkommer också, även om någon uttrycker att det ibland är svårt och att det inte går att få något vettigt ur en telefonsvarare.

I: Nä, nu har de ju den här mobilen det tycker jag är jättekäckt. Jag har ringt några gånger och jag har alltid fått svar eller också kan man

lämna ett meddelande och så hör de av sig sen. Nä, det är väldigt bra tycker jag.

H: *Ibland, som sagt så går det inte att få något vettigt ur en telefonsvarare.*

Vikten av att bli bemött med respekt av personalen är en annan fråga som de intervjuade blev tillfrågade om. Flera av personerna svarade inte på frågan vilket naturligtvis är ett observandum. Frågan som de fick var i och för sig konstruerad så att de skulle ge exempel på en situation där de upplevt att de blivit bemött med respekt och en situation där de har upplevt att de har blivit bemött på ett kränkande sätt. Några av personerna uppger att de aldrig har känt sig kränkta medan någon uppger att hon/han inte tycker om att bli klappad på huvudet.

E: *Nej det kan jag inte ge exempel på. Jag bemöts med respekt.*

F: *Jag har aldrig blivit bemött på något kränkande sätt. Alltid artig, värdigt och med respekt.*

A: *Jag avskyr det där med att tycka synd om, klapp på huvudet och så. Då kan de gå ut igen.*

I stort sätt alla upplever att de kan säga till om man inte är nöjd med hjälpen. Någon uppger att det inte går att göra i allt men i det mesta, och någon kan tänka sig att ta hjälp med detta av en anhörig.

A: *Inte i allt men för det mesta.*

B: *Jag kan säga till om jag inte är nöjd.*

D: *Jag upplever att jag kan säga till om jag inte skulle vara nöjd, skulle det inte gå säger jag till min systerson. Dom kanske bakom ryggen säger att man är en skitgubbe.*

E: *Det är bra. Jag kan säga till om jag inte är nöjd med hjälpen.*

Rullatorer, kryckor och handskar

Att få hjälp i sitt hem kan även innebära att hemmet inte blir sig helt likt längre med tanke på de olika hjälpmedel och sjukvårdsmaterial som kan ta plats i bostaden. Enbart en av personerna uppger att hon/han inte har hjälpmedel i sitt hem. Vad består detta i och hur upplever man att ha detta i sitt hem?

A: *Ja, det är som ett nödvändigt ont.*

D: *... Det tar inte så stor plats, det är inga problem att ha hemma.*

I: *Det är jobbigt det tar en hel garderob, men man vänjer sig...*

De olika sorters hjälpmedel och material som fanns i de intervjuades hem var: rullstol, toastol, rullator, sjukvårdsmaterial, handskar, salva, medicin, fotrulle, paket med blöjor, tossor för personalen, kryckor, käpp, hävert över sängen samt hållare i badrummet.

Nätverket

Ett socialt nätverk är en persons relationer till alla de människor som utgör hennes sociala sammanhang och relationerna dem emellan. Dessa kan vara familj, släkt, vänner, arbetskamrater, professionella hjälpare och myndigheter som hon eller han har kontakt med (Forsberg & Wallmark 1998).

På frågan om vem eller vilka personer som står dig närmast idag svarade flertalet att det är man och barn. För några var det syskon eller en systerson. På frågan om vem de kontaktar när de behöver hjälp av praktisk karaktär svarade flertalet att det var de nära anhöriga. Endast ett fåtal tog hjälp av professionella personer. Om man känner sig ledsen eller bekymrad och behöver prata med någon kontaktar de allra flesta sina anhöriga medan ett par inte anser sig behöva någon att prata med. Ytterligare några av de intervjuade hade vänner de vände sig till.

Om man har flera professionella hjälpare kring sig är det viktigt att kommunikationen dem emellan fungerar och vad är då de intervjuades upplevelser kring detta? Några är osäkra, de tror att det fungerar bra. För flera fungerar det bra, för någon att det fungerar halvbra och någon annan att det inte finns någon kontakt mellan dem.

A: *Jag hoppas det fungerar, Jag vet inget annat i alla fall.*

B: *Bra tror jag. Jag åker till mitt jobb på morgonen, sen kommer jag hem på kvällen.*

C: *Egentligen tycker jag det är bra, medan kanske ibland halvbra i vissa fall.*

D: *Det är ingen särskild kontakt mellan dem.*

E: *Det vet jag inte just nu. Jag tror väl att det fungerar bra.*

Nätverket har oftast stor betydelse i en persons liv och särskilt i situationer då man har ett funktionshinder och på olika sätt är i beroendeförhållande till både anhöriga, vänner och professionella. De allra flesta var nöjda med situationen, utifrån frågeställningen; Hur skulle Du önska att Ditt nätverk såg ut?

B: *Det är OK som det är.*

E: *Det har jag inte tänkt på, jag vet faktiskt inte. Det fungerar bra just nu.*

I: *Det enda jag skulle önska är att mina barn bodde närmare.*

Möjligheten att komma ut och att delta i olika aktiviteter som att gå på bio och delta i föreningsliv kan också påverka livskvaliteten. Svaren visar att det finns flera hinder för att delta i olika aktiviteter, någon uppger ekonomiska skäl. Flera anger skäl som hänger ihop med medicinska hinder.

H: *Det är upp till mig själv, och det är ekonomin som begränsar mig lite. Jag har 10 000 kronor mindre i månaden än när jag arbetade.*

E: *Om jag orkar, och lederna fungerar, finns det möjlighet, men jag behöver nog någon som hjälper mig. Det är jobbigt att sitta länge.*

F: *Jag gick i kyrkan ibland förut, men nu kan jag inte gå sen jag bröt benet.*

I: *Ja som det ser ut så är det väldigt dåligt. Jag har problem med stomimaterialet, jag är rädd att det ska läcka när jag är ute på stan.*

Som en av de avslutande frågorna i intervjun ville cirkeldeltagarna veta hur de intervjuade önskade att deras liv såg ut den närmsta tiden. Flera av önskingarna handlar om att kunna komma ut.

C: *... att få en elektrisk rullstol, med vilken jag kommer ut själv. Min fritid blir mer berikad än idag.*

E: *Jag skulle ju önska att jag kunde ställa kryckorna åt sidan och bara promenera själv, jag kunde ta mig ut precis på alldeles egen hand. Det skulle vara skönt, att kunna utan hjälp, få vara ensam. Det skulle nog vara skönt.*

G: *...önskar också att jag kunde köra bil och cykla...*

I: *Det går väl an att sitta inne den här tiden på året men jag kommer att få spader om jag inte kan ta mig ut när det är sommar och fint. Det är en väldigt fin gård på baksidan men det är väldigt svårt att komma in och ut där. Därför där är ju trösklar som man ska över och det är jättesvårt...*

Om att bli intervjuad och att bli lyssnad på...

Hur upplevde man att bli intervjuad? Upplevelserna tolkas i positiva ordalag som *roligt, bra, kul, trevligt*. Någon upplevde inget speciellt då hon är van att bli intervjuad och har även haft föreläsningar.

B: *Det gick bra.*

C: *Det är inga problem att bli intervjuad tycker jag.*

G: *Jag tyckte det var trevligt... Det är en bra kurs ni går va?*

Ingen av hjälptagarna tyckte att det var negativt att bli intervjuad om sin situation och om hur det är att ta emot hjälp i sitt hem. Hur var det då med Pelle 88 år, som uttryckte att *det var lite omsvängande att ta emot hjälp i hemmet första gången*. Vad tyckte han om att bli intervjuad om sina erfarenheter och upplevelser? Pelle svarade att *det var mycket roligt. Glad att få besök och att du vill lyssna på mina enkla åsikter, besöket uppskattades*.

Deltagarnas och cirkelledarens erfarenheter från cirkeln

Citaten från intervjuerna har fått en framträdande roll i denna dokumentation eftersom de ger en målande bild av hur hjälptagarna uppfattar och upplever olika situationer av att ta emot hjälp i sitt hem. Det är också utifrån citaten som deltagarna har reflekterat vidare. Genom att ta del av Pelles och andra hjälptagares erfarenheter och upplevelser av att ta emot hjälp i sitt hem får vi en fingervisning av vad som fungerar bra och vad som fungerar mindre bra.

Cirkeldeltagarna tyckte att det var svårt att ställa frågor, de har känt sig osäkra i rollen som intervjuare. Intervjufrågorna som är utarbetade av cirkeldeltagarna själva, och de frågor som är ställda är frågor som deltagarna själva upplever kan vara bra för dem att få svar på. Deltagarna hade förväntat sig mer negativa svar än vad de tyckte sig få. Kanske var det positiva och talföra hjälptagare som hade valt ut för intervjuerna? Kanske var det sättet att ställa frågorna på? Hade resultatet blivit ett annat om det inte hade funnits en färdig frågeguide utan att hjälptagarna istället berättat helt öppet om sina erfarenheter och upplevelser om att ta emot hjälp i sitt eget hem? Dessa frågor och många andra har diskuterats i cirkeln. Några av dessa erfarenheter har skrivits ner av deltagarna och presenteras här nedan under rubrikerna *En reflektion kring hjälptagarna och svaren* och *Reflektioner om hur integriteten påverkas av att ta emot hjälp i hemmet*.

En reflektion kring hjälptagarna och svaren

Det kan finnas en hel del att diskutera angående vårt arbete. Tänk att det finns en sådan glädje över att bli intervjuad och att få prata en stund om sig själv och sitt liv och sin situation. Det känns för oss som att det finns en sorg över ensamheten och tystnaden hos många. Trots detta är flertalet mycket nöjda och tillfredsställda med hjälpen och insatserna som de tar emot. Nästan inget kan bli bättre och alla känner sig trygga. Det man skulle önska är kanske mer tid för umgänge och samvaro. Många tillbringar en hel del ensamma timmar i hemmet. Flera av våra intervjupersoner är ensamstående och saknar närhet till övrig släkt. Vänner avtar med åren.

En fråga är om svaren och resultaten är helt sanningsenliga. Vågar man i beroendeställning verkligen framföra kritik och klagomål och verkligen få fram sina önskemål? Det finns en möjlighet att vi redan i första stadiet av vårt arbete då vi sökte intervjupersoner fick oss tilldelade ett antal personer som var positiva personer som inte har svårt för nya sociala kontakter.

Hjälptagarna hade antingen psykiska eller fysiska funktionshinder eller var pensionärer med normalt åldrande. Dessa varierande bakgrundsfaktorer gjorde att vi fick många olika svar på exempelvis frågan om intressen. Förmågan och engagemanget avtar med åldern och fysiska förutsättningar påverkar hur du kan hålla kvar dina olika intressen. Ett svar från en av våra intervjupersoner var att hon tidigare hade haft golf och naturen som stora intressen. Nu får hon söka något annat att göra. En annan har haft språk och resor som sitt stora intresse. Han cyklade runt i Europa och fick internationella kontakter. Intresset för omvärlden finns fortfarande kvar men numera följer han omvärlden via TV:n och lyssnar på EU-debatter med stort engagemang.

En reflektion över vårt arbete är att det har varit mycket intressant. Sättet och metoden vi genomfört vårt arbete på genom bandade intervjuer var ny för oss alla. Vi upplevde att sammanställningen av arbetet var svårare än vi räknat med. Att lyssna på band och att renskriva det hela är ett omfattande arbete. Resultatet av intervjuerna skulle helst bli överskådligt och så tydligt som möjligt.

Avslutningsvis har vi i vår grupp ställt oss frågan huruvida vi lärt oss något helt nytt under arbetets gång. Det känns snarare som vi fått någon form av bekräftelse på något vi redan anat. Vi upplever att mötet mellan människorna är väldigt viktigt. Vi kan bara hoppas och tro att tiden för det ska få finnas kvar. Att man inte ska behöva springa förbi människan enbart för att utföra en insats.

Reflektioner om hur integriteten påverkas av att ta emot hjälp i hemmet

Det är för många viktigt att ha möjligheten att bo kvar i sitt hem. Hemmet är en privat arena som den enskilde försöker hålla kontrollen över. Hemmet är inte endast en fysisk bostad utan inrymmer även personliga och sociala kvaliteter, som är utformade efter den enskildes behov, önskingar och livsstil. Men med allt mer nedsatta funktioner och behov av hjälp utifrån, det vill säga olika vård och omsorgsinsatser, kan kontrollen över tillvaron och hemmet komma att minska.

Därmed riskerar också den privata sfären att krympa och förändras när personalen träder in i hemmet och förvandlar det till en arena för omsorgsarbete³.

När personalen kommer till en hjälptagare blir hemmet en mötesplats, för hjälptagaren och personalen, och olika förhållnings- och synsätt möts. Mötet kan vara friktionsfritt eller så skapas konflikter. Uppstår konflikter blir oftast resultatet – starkast vinner och hemmet antar mer och mer karaktären av en arbetsplats. Fokus kan då komma att ligga på *min arbetsplats – ditt hem*⁴.

Vad kan vi som personal göra för att behålla hemmets karaktär? Det är viktigt att sakerna i möjligaste mån får stå kvar på samma ställe, att hemmets ordning inte rubbas. Att ändra på ordningen kan försvåra vardagen för hjälptagaren, därför är det viktigt att hjälptagaren har kvar kontrollen över sina vardagliga vanor. Här är det också viktigt att komma ihåg att hemmets ordning och de vardagliga vanorna kan vara tidsrelaterade, till exempel om hjälptagarna är vana att alltid äta klockan 17.00 eller att sätta på kaffet före morgonens första toalettbesök. Lika individuellt är det med tingens ordning i ett hem. Att inte hitta toalettpappret för att någon av personalen tycker att det ska stå någon annanstans, kan ställa till med problem.

Vi har tänkt på några punkter i detta sammanhang och det är först och främst *respekt*. Det kan betyda att se hjälptagaren som den unika individ som just hon/han är och att låta henne/honom utvecklas i full frihet, utifrån sina förutsättningar. Det kan vara svårt för hjälptagaren att lära sig nya vanor på grund av att hon/han har blivit sjuk eller skröplig. Vanor och ovanor som har lärts in under en lång livstid kan vara svåra att förändra.

Under livets gång träffas människor med skilda erfarenheter och från olika sociala och kulturella miljöer. Det är också grunden för människors möten i social omsorg⁵. Små saker, kanske tillsynes obetydliga saker, kan ha ett stort värde och värdet är alltid personligt, även om vi ser på det utifrån olika sociala och kulturella normer. Det är inte personalens personliga normer som ska råda, man får ta seden dit man kommer helt enkelt och det gäller framför allt i socialt omsorgsarbete som utförs i någon annans hem.

Nästan alla de intervjuade har ansett att det är svårt att träffa ny personal. Om det ofta kommer ny personal kan det tänkas påverka känslan av självbestämmande och påverka beslutsrätten. Att lirka, övertala eller tvinga hjälptagare att göra något mot dennes vilja förminskar dennes självbestämmande i sitt eget hem. Men med den metod vi använt med att göra intervjuer kan vi vrida tillbaka fokus till *mitt hem – din arbetsplats*. För att kunna få hjälptagarnas perspektiv krävs tid, rum och struktur, vilket också metoden ger.

³ Teoretisk inspirationskälla har som tidigare nämnts varit Sörensdotter (2001)

⁴ Jämför med perspektivet för cirkeln *Mitt hem – din arbetsplats*.

⁵ Begreppet social omsorg innefattar här även vård, stöd och service.

Avslutningsvis

Ovanstående är exempel på reflektioner som har förekommit i gruppen. Deltagarna har upplevt att tiden har varit knapp för diskussioner och att det har gått åt mycket tid för utskrift av intervjuer, sammanställningar och bearbetning. Arbetet i cirkeln kom till stor del att fokuseras på själva metoden att genomföra och bearbeta intervjuer eftersom detta var ett nytt arbetssätt för cirkeldeltagarna. Ett nästa steg hade kunnat vara att göra en djupare analys av arbetet för att få en djupare kunskap om fenomenet att ta emot hjälp i sitt eget hem.

Trots tidsbristen som en bov i dramat upplever jag som cirkelledare att deltagarna har haft mycket värdefulla tankar och diskussioner kring intervjuerna och reflektioner kring resultatet. När resultaten skulle presenteras tyckte några av deltagarna att det var lättare att göra ett rollspel om själva intervjusituationen än att skriva ner sina tankar. Agerande genom rollspel genomfördes vid två tillfällen; för de inbjudna cheferna och på det öppna seminariet. Att agera och därigenom delge sitt arbete är ett annat sätt att sprida sina erfarenheter, som möjligen kan beskrivas som *det praktiska arbetets intelligens* och som är av en annan art än det som en teoretisk verksam person lägger fram (Molander 1993).

Slutligen kan vi fråga oss om vi fick svar på de inledande frågeställningarna; *Vad kan vi lära oss av att ta del av hjälptagarnas syn på hur det är att ta emot stöd, omsorg eller vård i sitt hem?* Flera av deltagarna kände att de fick bekräftelse på någonting som de redan anade och detta ser jag som något positivt. Deltagarna har med andra ord en gedigen kunskap inom sitt område. Några saker var däremot överraskande som att flertalet av hjälptagarna var mycket nöjda och tillfredsställda med hjälpen och insatserna som de tar emot. Deltagarna var observanta och diskuterade eventuella orsaker till att hjälptagarna verkar vara så nöjda.

Och hur kan arbetet utvecklas utifrån denna kunskap? Nu när cirkeln är avslutad och rapporteringen om arbetet är gjord är det upp till deltagarna att på respektive arbetsplats gå vidare med diskussioner om denna metod skulle kunna möjliggöras eller ens vara önskvärd som en del i arbetet med att arbeta i någon annans hem. Jag önskar lycka till i mötet med Pelle och andra hjälptagare i deras hem.

Mariella Niemi

Referenser

Asplind Yvonne & Westberg Monica (2000) *Att lära av fosterbarn. En metod för en arbetsgrupp att kontinuerligt följa upp avslutade familjehemsplaceringar*. UUC-rapport nr 4. Karlstad: Utvecklings- och utvärderingscentrum, socialförvaltningen i Karlstad

Brusén Peter, Hydén Lars-Christer (2000) *Ett liv som andra. Livsvillkor för personer med funktionshinder*. Lund: Studentlitteratur

Forsberg Gunnar & Wallmark (1998) *Nätverksboken – om mötets möjligheter*. Stockholm: Liber

Molander Bengt (1993) *Kunskap i handling*. Göteborg: Daidalos

Sörensdotter Renita (2001) *Hemmet som omsorgens arena* Dalarnas forskningsråd

Här ser vi några av FoU-cirkelns deltagare i arbete.

Samtalsguide

Inledning och bakgrund

- Ålder?
- Civilstånd?
- Intressen?
- Hur länge har Du haft hjälp i ditt hem?
- Hur kändes det att ta emot personal i ditt hem första gången?

Nusituation

- Får Du den hjälp som Du anser att Du är i behov av?
- Hur upplever Du att det är att ta emot hjälp i ditt hem?
 - o Vad är bra?
 - o Vad kan bli bättre?
 - o Hur påverkas Din integritet av att få hjälp i ditt hem?
 - o Är Du rädd, orolig eller osäker över något då Du får hjälp i ditt hem?
 - o Känner Du Dig trygg med att få hjälp i ditt hem?
- Hur stämmer tiderna med dina önskemål om när Du vill ha hjälp?
- Vad är det för personer (personalkategorier) som hjälper Dig i ditt hem (antal, vikarier) ?
- Är personalen lätt eller svår att nå när du behöver komma i kontakt med någon av dem?
- Hur tycker Du att Du blir bemött av personalen?
 - o Kan Du ge exempel på en situation där du har upplevt att Du har blivit bemött med respekt och en situation där du har upplevt att Du har blivit bemött på ett kränkande sätt?
- Har Du en särskild kontaktperson bland personalen?
(Vid JA på frågan:)
 - o Vad innebär det för Dig att ha en kontaktperson?
 - o Är det viktigt att ha en kontaktperson?
 - o Är kontaktpersonen lätt eller svår att nå när Du behöver komma i kontakt med henne/honom?
- Hur upplever Du dialogen/kommunikationen med personalen?
 - o Upplever Du att Du kan säga till om Du inte är nöjd med hjälpen Du får?
- Har Du hjälpmedel (lift, rullstol, rollator) eller annat material i form av sjukvårdsartiklar (skyddsmaterial, handskar för personalen osv) som står förvarade i din bostad?
 - o (Vid JA på frågan:) Hur upplever du att ha detta i din bostad?

Nätverket

Definition av nätverk: en persons sociala nätverk utgörs av en persons relationer till alla de människor som utgör hennes sociala sammanhang och relationerna dem emellan. Dessa kan vara familj, släkt, vänner, arbetskamrater, professionella hjälpare och myndigheter som hon har kontakt med.

- Vem eller vilka personer står Dig närmast idag
- Vem kontaktar Du när Du behöver hjälp med något (praktisk hjälp, ledsagning till läkare, osv)
- Om Du känner Dig ledsen eller bekymrad och behöver prata med någon, vem kan Du då vända Dig till?
- Hur upplever Du att kommunikationen mellan Dina olika hjälpare fungerar?
- Hur ser Dina möjligheter ut i att delta i olika aktiviteter (bio, föreningsliv, kyrka, etc.)?
- Hur skulle Du önska att Ditt nätverk såg ut?

Avslutning

- Hur skulle Du önska att Ditt liv ser ut den närmsta tiden?
- Jag vill tacka så mycket för att Du ställde upp på denna intervju och undrar om det är något som du vill tillägga eller ändra?
- Hur upplevde Du det att bli intervjuad?